

Õiguskantsler

Marek Reinaas
Erakond EESTI 200
marek@eesti200.ee

Teie 13.05.2021 nr

Meie 15.06.2021 nr 6-1/211128/2104066

Korduvalt süüdimõistetud juriidiliste isikute sundlõpetamisest

Austatud hr Reinaas

Palusite õiguskantsleri seisukohta küsimuses, kas Eesti karistusõigust peaks täiendama sätetega juriidiliste isikute sundlõpetamiseks seoses korduva süüdimõistmisega ning pöördusite ettepanekuga kaaluda Riigikohtule taotluse esitamist Eesti Keskerakonna sundlõpetamiseks.

Õiguskantsler ei saa [põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse](#) (PSJKS) kohaselt esitada taotlust erakonna lõpetamiseks. Teie viitasite sättele, mis võimaldab õiguskantsleril esitada taotluse õigustloova akti põhiseaduslikkuse järelevalveks. PSJKS § 32 lg 1 kohaselt saab ainult Vabariigi Valitsus esitada Riigikohtule taotluse lõpetada Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele suunatud tegevuse või eesmärkidega erakonna tegevus. PSJKS § 33 lg 2 kohaselt on õiguskantsleril sellisel juhul võimalus osaleda arvamuse andjana.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 48 lg 3 sätestab tõepoolest, et keelatud on ühingud, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega. Selles sisaldub kaks alust: “suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele” ja “on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega”. Esimese aluse osas sätestavadki karistusseadustiku (KarS) § 231 lõiked 1 ja 2 (omavahelises koostoimes) juriidilise isiku suhtes karistusnormi, mille kohaselt karistatakse rahalise karistusega tegevuse eest, mis on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või muul viisil Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele (lg 3 kohaselt võib kohus sel juhul kohaldada kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt KarS §-s 83² sätestatule). Teine alus sõnastuses “on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega” ei anna paraku alust nõuda Riigikogult ühingu lõpetamise põhjusena veel mingil kindlal muul viisil tegutsemise (või tegevusetuse) karistatavaks muutmist. Riigikogul on selles osas (nagu karistusnormide sätestamisel ka üldiselt) lai otsustusvabadus (vt ka [RKKKo 24.09.2009, 3-1-1-67-09](#), p 13.6). Kui muu sisuga karistusnormi kehtestamise nõuet ei tulene PS § 48 lg 3 sellisest sõnastusest, siis ei saa nõuet tuletada ka [erakonnaseaduse \(EKS\) § 4](#) lg 1 samasugusest sõnastusest. Kuna Riigikogul on PS § 48 lg 3 teise aluse sisustamisel juba muude karistusnormide kujundamisel lai otsustusvabadus, siis on Riigikogul lai otsustusvabadus ka küsimuses, kas ja millises korras muude karistusnormide

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

rikkumine ühingu lõpetamise tingib – ainsa nõudena kehtestab PS § 48 lg 4, et lõpetamise üle otsustamine tuleb anda kohtu pädevusse.

Erakonna tegevuse lõpetamist tingivate normide kehtestamisel on pealegi oht, et parajasti võimalik olid kasutada vastavate normide loomist poliitilise hoovana konkureerivate erakondade lõpetamiseks (sel põhjusel on erakonnad teiste ühingutega võrreldes üsna erilises olukorras – seda tuleb arvestada võrdse kohtlemise analüüsil). Seda ohtu ilmestab näiteks Saksamaa lahendus. Ajaloolise kogemuse pinnalt jõuti seal selleni, et muidu karistatava tegevusega seoses saabki poliitilise partei sundlõpetamine olla võimalik ainult siis (järgnevalt [põhiseaduse art 21](#) lg sõnastuses), kui partei eesmärgid või selle järgijate tegevus on suunatud vaba demokraatliku põhikorra kahjustamisele või kõrvaldamisele või ohustavad Saksamaa Liitvabariigi püsimist (sama artikli lg 4 kohaselt otsustab selle üle Saksamaa Liitvabariigi Konstitutsioonikohus). Sellega seoses näeb Saksamaa [karistusseadustiku § 129](#) lg 1 küll üldiselt ette karistamise kuritegude (mille puhul on võimalik mõista vähemalt 2-aastane vangistus) toimepanemisele suunatud ühingu rajamise või selle liikmeks oleku eest, kuid sätestab sama paragrahvi lg 3 punktis 1, et lõikes 1 ettenähtud karistusnormi ei kohaldata poliitilise partei puhul, kui konstitutsioonikohus ei ole parteid põhiseadusvastaseks tunnistanud.

Ühingute sundlõpetamine (sh KarS § 231 lõigete 1 ja 2 rikkumisel) on viidud väljapoole süüdimõistmise ja karistamisega seotud menetlust – erakonna puhul toimub selle üle otsustamine PSJKS § 32 lg 1 tingimustele vastaval juhul Riigikohtus ning ülejäänud juhtudel ja ülejäänud ühingute puhul on sundlõpetamine võimalik tsiviilkohtumenetluse korras hagita menetluses seadustes sätestatud tingimustel (vt [mittetulundusühingute seaduse § 40](#) lg 1 p 3, [tsiviilseadustiku üldosa seaduse ehk TsÜS § 40](#) lg 1 p 1 ja lg 3 ning [tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 172](#) lg 6 omavahelises koostöös; erakondade puhul on asjakohane veel ka [EKS § 12](#) lg 1). Põhiseadus aga ei nõuagi, et need otsused (karistamine ja sundlõpetamine) peaks tingimata olema tehtud ühes menetluses. Sealjuures on [TsÜS § 40](#) lg 1 p 1 kohaselt võimalik juriidiline isik lõpetada kohtumäärusega (kusjuures lg 3 kohaselt ka kohtu omal algatusel alustatud menetluses), kui juriidilise isiku eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, avaliku korra või heade kommetega.

Loodan, et esitatud selgitustest on abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise